

Overwinnaars

IS is overwonnen, zo lijkt het, nu het laatste stukje grondgebied van het kalifaat in Syrië is veroverd. Ook Nederland heeft een bijdrage aan de strijd geleverd. Ik vraag me af: wat voor soort overwinnaar willen we nu zijn? Met welke waarden willen we de overwonnenen tegemoet treden?

Remco Peeters

Assad lijkt de strijd te hebben gewonnen. Saddam Hoessein heeft hem verloren. Mochten de Syriërs in opstand komen tegen Assad? Stond Willem van Oranje in zijn recht in opstand te komen tegen de Spanjaarden? Hoe zit het met de Palestijnen tegenover de Israëliëse bezetter? En wat te denken van Nelson Mandela en zijn medestrijders tegen de Apartheid in Zuid-Afrika? Al deze zaken hebben meerdere kanten en dat geldt ook voor de strijders tegen de Assad in Syrië. Zo hebben we in Nederland meer sympathie voor de Koerdische strijders dan voor IS, maar in Turkije ligt dat weer anders.

De Nederlandse overheid heeft bovenstaande vraag versimpeld door alle deelname door Nederlanders aan de strijd in Syrië in het wetboek van strafrecht op te nemen. Daar lijkt weinig discussie meer over te zijn. Die is er wél over de vraag wat te doen met de vrouwen en kinderen van deze strijders, die op dit moment vast zitten in kampen, vooral in Koerdisch gebied. Het gaat om zo'n 30 vrouwen en zo'n 175 Nederlandse kinderen, voor het merendeel jonger dan 4 jaar. Veel kinderen in deze kampen zijn ziek en ondervoed en is er geringe medische hulp. Tientallen kinderen uit verschillende landen zijn daar inmiddels omgekomen, zoals de drie weken oude baby Jarrah, die blauw aanliep en met ademhalingsproblemen (veel kinderen hebben hier last van door de kou) naar het ziekenhuis werd gebracht in het al-Roj vluchtelingenkamp in het noordoosten van Syrië. Een dag later kwam het bericht dat hij was overleden. Het beleid in Den Haag is niettemin dat Nederland deze landgenoten en hun families niet actief terughaalt naar Nederland.

In juli 2017 waren drie vrouwen voor wie gerechtelijke bevelen lagen voor vervolging. Daarvoor maakte minister Grapperhaus een uitzondering en liet hen terughalen. Geen Stijl vraagt onder de kop: "Grapperhaus wil kalifaatkippen terughalen" aan haar lezers wat zij hiervan vinden. Brou Is Back zegt op 2-2-19: "Het zijn geen Nederlanders. Nu niet en nooit. Het zijn aanhangers van een gewelddadige, pseudo-religieuze, achterlijke en agressieve veroveringsideologie. Vooral daar laten en hopen dat ze daar tegen een Koerdische kogel oplopen!". Eurofoob zegt: "Liever daar laten berechten met een straf die er voor zorgt, dat de dames geen veiligheidsprobleem meer kunnen vormen.". James Younger zegt: "Hebben we ooit wel eens plezier of nut gehad van die lui uit die zandbakken? Tot nu geven ze toch alleen maar moeilijkheden?". HaatbaardKnipper geeft antwoord: "Tijdens de Kruistochten? Kebab? Meer kan ik niet bedenken.". Boris Poepnagel zegt dat de bevolking van de Levant er één is "die door incest, inteelt en een eeuwenlange stammencultuur het slachtoffer is geworden van een ernstige devaluatie van hun geestelijke vermogens. Het enige aspect dat nog enigszins als menselijk is te beschouwen, is het volharden in geloof in een god en een sprookjesboek.". Pieter de Zeeuw zegt: "Geen betere kip dan een gebraden kip."

Ik kijk naar een documentaire. Hoessein gaat in Syrië op zoek naar zijn dochter Merjam en zijn twee kleinkinderen, die in Syrië zitten. Zijn zoon Ilias, door zijn ex-vrouw meegenomen toen die Merjam achterna reisde, is enkele jaren geleden op 16-jarige leeftijd als IS-strijder in Syrië is gestorven, net als

de man van Merjam. Terwijl Hoessein met de journalist door verwoest Koerdisch gebied loopt spreekt hij over zijn zoon en zijn dochter. Hij blijkt allerlei talen uitstekend te beheersen: Nederlands, Engels, Arabisch. Hij zegt: "Ja, ik ben boos op haar. Ik heb haar zo niet opgevoed. Het zijn gruwelijke misdaden die hier zijn gepleegd. Maar mijn kleinkinderen hebben niet gekozen. Zij zijn onschuldig." Het moment van ontmoeting, na vele omzwervingen, tussen vader en dochter is ongemakkelijk. De vader die met tranen in zijn ogen en hevig ademend, maar in stilte zijn dochter omhelst en kennis maakt met de kleinkinderen die hij nog nooit heeft gezien: 'Hé liefjes, ik ben jullie opa'. Daarna keert hij zich opnieuw naar zijn dochter: 'Hoe is het met jou? Wordt je goed behandeld hier? Ben je blij mij te zien?' Ik zie de onzekerheid in de ogen van de vrouw, het gezicht enigszins afgewend, ongetwijfeld versterkt door het zien van de camera, als ze haar eigen vader vraagt: 'Ben jij ook blij?'. 'Ja, natuurlijk ben ik blij, na alle moeite die ik ervoor gedaan heb.' De tranen lopen mij nu ook over de wangen. Haar vraag is niet onlogisch, want later zien we dat Hoessein toch ook zijn boosheid niet kan onderdrukken: 'Wees eerlijk tegen mij. Waarom ben je hiernaar toe gekomen? Dit heeft ons veel ellende gebracht.' Mirjam vertelt: 'Ik ben er in geluisd. Ik wist niet waar we heen zouden gaan.' Ze snapt dat de Nederlandse staat vindt dat ze strafbaar is, al denkt ze daar zelf anders over. Daarom zegt ze: 'Ik zou de kinderen het liefst nu aan je meegeven'. Die onschuldige kleinkinderen zitten echter vast in het kamp; in feite een gevangenis. Hoessein en zijn dochter willen graag dat zij een toekomst krijgen. Ik ook.

De politieke discussie wordt aan linkerzijde gedragen door waarden als medemenselijkheid en compassie en aan de rechterzijde waarden als veiligheid en identiteit. Ook minister Grapperhaus worstelt met de terugkeer van IS-vrouwen en -kinderen. Hij lijkt zich niet actief te willen inspannen voor hun terugkeer. Coalitiepartij D66 en oppositiepartij Groen Links willen dit juist wel, maar krijgen nog geen kamermeerderheid aan hun zijde. Zij denken dat het gevaarlijker is om kinderen 'vol wrok tegenover Nederland' in Syrië te laten en vinden dat de kinderen hier moeten worden opgevangen. Hoe de partijen ter rechterzijde van het CDA over de kwestie denken, en zeker partijen als FvD en PVV laat zich raden. Ook buiten de politieke arena klinken oproepen, zoals kinderombudsman Margrite Kalverboer, die in een brief aan Grapperhaus schreef dat ze wil dat het kabinet 'zorg draagt voor de emotionele en fysieke veiligheid... van de kinderen ... alsook voor hun recht op ontwikkeling'.

Er is geen gelijk in dit morele dilemma. Een juridisch gelijk wellicht – daarover later meer – maar geen moreel gelijk. Filosofen kunnen soms helpen bij het maken van een afweging in een moreel dilemma. Ik ga te rade bij de frans-joodse filosoof Levinas (1906-1995). Zijn ervaringen tijdens de tweede wereldoorlog, waarbij hij zijn familie verloor en hij zelf in krijgsgevangenschap zat hebben zijn denken sterk beïnvloed. Hij schrijft: "De harten openen zich zeer gemakkelijk voor de arbeider, de portemonnee moeilijker. En de deur van ons huis het allermoeilijkst.". Zijn filosofie gaat onder meer over vrijheid en verantwoordelijkheid. Een voorbeeld verduidelijkt hoe Levinas kijkt. Een uitnodiging voor een feestje geeft mij de mogelijkheid en dus de vrijheid om te gaan. Zonder uitnodiging ben ik daartoe niet gelegitimeerd; de morele vrijheid ontleen ik immers aan de uitnodiging. Volgens Levinas kan ik er niet zelf voor kiezen verantwoordelijk te zijn. Een zelfgegeven uitnodiging is immers geen uitnodiging. De ander maakt mij verantwoordelijk, of ik nu wil of niet. Levinas schetst een beeld van moraliteit in het gelaat van de ander en werd daarmee beroemd. Hij schrijft: "Juist in de weerloosheid van zijn gelaat is de ander mijn meester". Terwijl ik hierover lees zie ik voortdurend het gelaat van de kleindochter van Hoessein, met haar krullen en grote donkere ogen.

Ik praat erover met Serkon, een voormalige Syrische vluchteling die ik heb leren kennen en met wie ik een vriendschapsband heb opgebouwd. Hij was een jonge advocaat in Aleppo, de stad waar hij studeerde, zijn eerste romances beleefde en zijn huidige vrouw leerde kennen. Hij vertelt me hoe pijnlijk hij het vindt om over Aleppo te horen, hoe erg hij het vindt dat zijn stad verwoest is. Toen ik hem vroeg om te praten over het probleem van de Nederlandse kinderen van IS-strijders vertelde hij

me direct dat hij toevallig net over dit onderwerp zijn scriptie voor zijn master Nederlands Recht aan het schrijven is. Hij benadert het probleem vooral juridisch. Nederland heeft een zorgplicht voor deze kinderen vertelt hij – immers Nederlandse onderdanen – en heeft de taak hen begeleid naar Nederland te laten terugkeren. Dat vloeit voort uit o.a. het internationale Kinderrechtenverdrag en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Ik zeg tegen hem: als gesproken wordt over het verdedigen van onze westerse waarden gaat het toch vaak over dit soort verdragen zou je zeggen?

Diezelfde verdragen verbieden het scheiden van kinderen van hun ouders. Als de kinderen samen met hun ouders terugkeren, dan wacht de ouders natuurlijk een justitieel onderzoek en deze ouders lijken zich daarvan bewust. Sommigen hebben in de media al aangegeven dit te accepteren. Serkon vertelt dat de enige manier om te voorkomen dat de ouders mee terugkeren zou zijn als de staat hen hun nationaliteit zou ontnemen (mits zij een dubbele dubbele nationaliteit hebben). Zij kunnen tegen zo'n besluit echter in beroep en hebben het recht dat beroep bij de rechtbank bij te wonen, waarmee het materiële belang van de zaak met het dienen ervan al weer verloren is.

De staat heeft binnen de verdragen en de Nederlandse wet- en regelgeving de ruimte om een belangenafweging te maken tussen die van het welzijn van het kind en de staatsveiligheid. Het terughalen van kinderen zou mogelijk gevaar opleveren, als de kinderen zo oud zijn dat ze gevechtstraining hebben gekregen, maar daarvan lijkt bij de Nederlandse kinderen geen sprake. Op 26 juni 2018 betogen Willem van Genugten (een vriend van Serkon, zo blijkt), Bibi van Ginkel en Christophe Paulussen van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht (KNVIR) dan ook dat de veiligheidsrisico's met de repatriëring van de kinderen – zeker met actieve en begeleide reïntegratie – een stuk lager zijn dan het risico dat de kinderen – of hun kinderen – later verhaal komen halen bij een weigering. De regering houdt echter vast aan het beleid dat de kinderen en hun ouder(s) zich kunnen melden voor repatriëring bij een consulaat naar keuze. In de praktijk is dit nagenoeg onmogelijk, omdat de kampen worden bewaakt en ze dus niet vrijwillig kunnen vertrekken. Verder gebruikt de regering het argument dat het te gevaarlijk zou zijn de kinderen actief uit de kampen te laten halen, maar dat lijkt op te lossen. Het Rode Kruis geeft aan daarbij te willen helpen, waardoor er inderdaad van een praktisch probleem geen sprake meer lijkt te zijn.

In vroeger tijden werden bij het sluiten van een vrede de wapens ingeleverd, en ook recent gebeurt dat nog af en toe, zoals bij de Noord-Ierse vrede. Maar bij het hedendaagse terrorisme is de dreiging niet meer zo gemakkelijk te pareren met het inleveren van spullen. De terrorist knutselt immers gewoon een nieuwe bom. Het is wellicht dit onbeheersbare en ondergrondse karakter en de enorme impact van het hedendaagse terrorisme dat ervoor zorgt dat de angst ook na de overwinning in Syrië blijft bestaan. Elke man met een baard in een djellaba is daardoor in de ogen van de meer angstige medemens een potentiële terrorist. En deze angst leidt er nu bij een flinke groep mensen toe dat zij zich keren tegen de terugkeer van de vrouwen en kinderen van IS-strijders.

Het dilemma hoe je omgaat met de overwonnenen is niet nieuw. Na de eerste wereldoorlog werd bij de vrede van Versailles alle schuld voor de oorlog bij Duitsland gelegd en werd het land uit angst voor herhaling gestraft met duizelingwekkend hoge herstelbetalingen (pas in 2010 werd het laatste deel afgelost!) en mocht het land zich niet meer bewapenen. Dit uitknijpen en klein houden heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontstaan van een sfeer in Duitsland waarin het nationaal socialisme kon opbloeien. Hoe anders was de wijze waarop Zuid-Afrika met haar commissie van waarheidsvinding is omgegaan met de pijn en wonden na de jarenlange strijd tegen apartheid. Niet de straf maar waarheid en vergiffenis stonden daarbij centraal.

De commissie van waarheidsvinding van Bisschop Tutu stond in de christelijke traditie van Barmhartigheid. Jezus doorbrak het vijanddenken uit het oude testament met het verhaal van de barmhartige Samaritaan, die hulp verleent aan een gewonde aan de kant van de weg, terwijl hij zelf

bijna niets meer te geven heeft. Het is geen toeval dat in dit verhaal de gewonde niet uit een specifieke bevolkingsgroep kwam. Het is immers precies dat denken in categorieën van mensen dat Jezus wilde doorbreken. Hij wilde dat mensen elkaar – zelfs hun vijanden op de eerste plaats zagen als medemens. In zijn Bergrede zegt hij: “U hebt gehoord dat er gezegd is: u zult uw naaste liefhebben en uw vijand haten. Maar ik zeg u: bemint uw vijanden, doet wel aan die u haten, zegent hen die u vervloeken en bidt voor wie u vervolgen.” (Mattheüs 5:43-44).

Nu is het verhaal van de Barmhartige samaritaan een christelijk verhaal, was bisschop Tutu een christelijk leider, en is mijn Syrische vriend ook een christen. Niet iedereen in Nederland is een christen en het is dus de vraag of we onze leidraad hoe we om moeten gaan met het dilemma van de families van IS-strijders in het christelijke geloof moeten zoeken. De Nederlandse samenleving is – zoals zoveel westerse samenlevingen – in toenemende mate pluriform. Paul Scheffer komt in zijn boek *Het Land van Aankomst* tot de conclusie dat het bij de migratieproblemen waar samenlevingen tegenwoordig mee kampen dan ook zou moeten gaan om het op één of andere manier samen met de de nieuwkomers opnieuw invulling geven aan het begrip Burgerschap. Wat betekent het om inwoner te zijn van dit land?

Ik denk aan wat Levinas zei over hoe moeilijk het is de deur van ons huis te openen en bedenk me of ik de dochter van de man uit de documentaire met haar kleinkinderen in mijn eigen huis zou opnemen. Onze culturele achtergronden kunnen bijna niet verder uit elkaar liggen. Anne Provoost introduceert in haar pamflet ‘*Bemide ongelovigen*’ de religiometer die mensen plaatst op een schaal van 1 tot 10 naar de mate van religiositeit. Ik bevind mij in de tweede graad (‘Je leeft met het gevoel dat je deel uitmaakt van een groter geheel, maar je gelooft geen moment dat het grotere geheel afhangt van een kracht die buiten de wetten van de natuurkunde valt...’), maar deze vrouw bevindt zich naar alle waarschijnlijkheid in de 9de of misschien zelfs de 10de graad (‘Omdat God zijn doelstellingen op aarde alleen door de mens kan bereiken, zet hij jou in om zijn wetten af te dwingen...’). Ik zie helemaal voor me hoe zij vijf maal daags zal bidden met gezicht naar Mekka, hoe we zouden praten over haar toekomst in Nederland en hoe zij het in de handen zou leggen van een God die met haar een plan heeft en hoe ik me daaraan zou ergeren, omdat ik uit ga van eigen keuzevrijheid van mensen en niet geloof in zo’n God. Hoe bijzonder ik het inwonen van zo’n vrouw ook zou vinden, het zou niet lang goed gaan.

Toen ik enkele jaren geleden door de Perzische golf reisde wilde ik in Abu Dhabi iemand vragen waar een oude fort lag. Maar wie spreek je aan in die vreemde grote stad? Terroristische dreigingen en angst voor islam beheerste ook toen het nieuws. Onbekend maakt onbemind en dus was ik juist wel nieuwsgierig naar die strenge islamitische wereld. Oman en de Verenigde Arabische Emiraten heb ik ervaren als behoorlijk westers, maar tegelijkertijd ook nog erg traditioneel. Zo gaan bijvoorbeeld veel vrouwen nog geheel gesloten gekleed. Ik bedacht me dat ik wel met zo’n vrouw in contact wilde komen en dat dit misschien wel een geschikte kans zou zijn. Maar je snapt, in zo’n land op straat zomaar als man een onbekende vrouw aanspreken, nee, dat leek ons niet zo’n goed idee. Dus mijn partner nam de honneurs waar en vroeg de eerste de beste traditioneel geklede vrouw de weg. Zij droeg een zwarte Niqaab en had zelfs handschoenen aan; alleen haar ogen waren te zien. Hoewel vrouwen met hun ogen veel kunnen doen - zo heb ik tijdens die vakantie ook gemerkt – ziet het geheel er niet bepaald uitnodigend uit, en dat is natuurlijk ook precies de bedoeling. Wel grappig trouwens: ze liep daar met een dochter, die er precies hetzelfde uitzag, en een zoon, met jeans en baseballpet... Mijn partner vroeg haar de weg en direct daarna ontstond de eerste verrassing: ze beantwoordde in perfect Engels (beter dan ik spreek in ieder geval). Vervolgens was ze ons zeer behulpzaam en vertelde hoe ze dacht dat we moesten lopen en liep zelfs nog een klein stukje met ons mee. Blij verrast met haar uitstekende hulp gingen we vervolgens ons weegs. Wij zeiden nog tegen elkaar hoe anders het contact verliep dan je puur op basis van haar uiterlijk zou vermoeden. Maar de echt grote verrassing kregen we daarna: nadat we een minuut of 5 hadden gelopen stopte er

plotseling een auto naast ons, met deze vrouw en haar 2 kinderen erin. Ze zei ons door het raampje dat ze nog had gebeld met iemand en dat ze tot haar spijt moest bekennen dat ze ons de verkeerde kant op had gewezen. Het fort lag nog een flink eind lopen weg, maar als we dachten dat we er nog bij konden in de auto, wilde ze ons er wel heen brengen. We stonden perplex, dit was ons nog nooit overkomen. En nee, dat het proppen zou worden in die kleine Hyundai, dat weerhield ons in het geheel niet. In de auto vroeg ik deze vrouw waarom ze zo behulpzaam was. En haar eenvoudige, maar prachtige antwoord was: 'Ik probeer gewoon een goede burger van Abu Dhabi te zijn.'. Zoals gezegd betoogd Paul Scheffer dat verschillen tussen culturen in Nederland kunnen alleen overbrugd worden door het gezamenlijk opnieuw inhoud geven aan het begrip 'burgerschap'. Deze vrouw had hiervan een beeld. Zij had een idee van wat het inhield burger van Abu Dhabi te zijn. Ik dacht: daar kunnen we in Nederland nog wat van leren!

Als wij in Nederland onze waarden willen verdedigen, om welke waarden gaat het dan? Welke waarden bepalen ons gedrag als overwinnaar en kunnen ons helpen bij de vraag of we de vrouwen en kinderen van IS-strijders actief terug moeten halen of niet? De waarden die we hebben vastgelegd in verdragen zoals het Kinderrechtenverdrag en het EVRM? Of de waarden die we hebben vanuit onze christelijke traditie? Deze beide denkwijzen (mensenrechten dan wel christelijke traditie) wijzen duidelijk in de richting van het actief terughalen van familieleden. De moraal van het gelaat van Levinas wijst mij dezelfde weg. Zelfs veiligheid als waarde wijst daar volgens de schrijvers van de KNVIR op en de historie leert ons dat ook (denk aan het Verdrag van Versailles). Of moeten we in Nederland opnieuw bepalen wat onze gezamenlijke waarden zijn; wat het betekent om burger te zijn van Nederland? Als we dat laatste doen, zouden we misschien iets kunnen meenemen van wat 'die lui in die zandbakken' verstaan onder Gastvrijheid...

Zwolle, 17-4-2019

www.remcopeeters.nl